

Academische Werkplaats
Gezonde Leefomgeving

**Bereikbaarheid van gezond voedsel
voor gezinnen met kinderen en een
laag inkomen in vooroorlogse
arbeiderswijken in Amsterdam en
Den Haag.**

Onderzoekers: Annelies van Loon, Elisabeth Piek, Henriëtte Dijkshoorn

Stagiaires: Estefania de los Rios Torres & Renée van Burk

Email: avloon@ggd.amsterdam.nl / epiek@ggd.amsterdam.nl

Programma

➤ Aanleiding onderzoek

➤ Focus onderzoek

➤ Methode

➤ Resultaten

➤ Aanbevelingen

Voeding, Gezin & Buurt

Onderzoeksteam

- Annelies van Loon (GGD Amsterdam)
- Henriëtte Dijkshoorn (GGD Amsterdam)
- Elisabeth Piek (GGD Amsterdam)
- Estefania de los Rios Torres (UU, GGD)
- Renée van Burk (VU, GGD)
- Laura van der Velde (Health Campus Den Haag, LUMC)
- Mary Nicolaou (Amsterdam UMC, UvA)

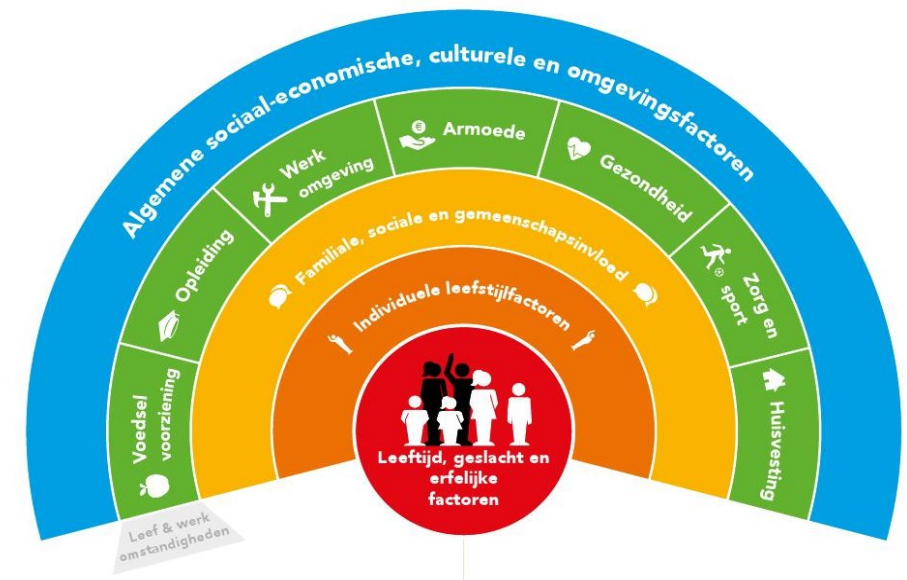

Aanleiding onderzoek

- Preventie overgewicht en obesitas → niet overdraagbare ziekten
- Gezondheidsverschillen verkleinen
- Van interventies gezondheidsbevordering naar systeemdenken
- Kennisvragen voor lobby gezonde voeding betaalbaar en bereikbaar maken:
 - Voedselomgeving
 - Voedselprijs
 - Bestaanszekerheid → Voedselonzekerheid

Wat is de City Deal Voedsel op de Stedelijke Agenda?

STEDELIJKE
VOEDSELUITDAGINGEN

Reegenboommodel Dahlgren en Whitehead

Wat wisten we al van voedselonzekeerheid?

EPIDEMIOLOGIE

SAMENVATTING

INLEIDING

Voedselzekerheid is de fysieke en economische toegang tot voldoende, veilig en voedzaam eten dat voldoet aan voedingsbehoeften en voedingsvoorkeuren. Voedselonzekeerheid is gerelateerd aan ongunstige gezondheids-effecten, zoals een hoger risico op chronische ziekten en obesitas en een minder gezond voedingspatroon. Dit onderzoek beschrijft de mate van voedselonzekeerheid in Haagse Krachtwijken en de relatie met voedingsinname.

METHODE

Het onderzoek is uitgevoerd bij volwassenen met thuiswonende kinderen wonend in of rond de Haagse Krachtwijken. De voedselzekerheidsstatus is bepaald aan de hand van de *Household Food Security Survey Module* van de USDA. Overige kenmerken zijn tevens verzameld door middel van vragenlijsten.

RESULTATEN

Onzichtbare honger? Voedselonzekeerheid in de Haagse Krachtwijken

Het relatief nieuwe begrip voedselzekerheid geeft aan dat iemand fysieke en economische toegang heeft tot voldoende, veilig en voedzaam eten dat voldoet aan de voedingsbehoeften en voedingsvoorkeuren voor een actief en gezond leven. Onderzoek onder gezinnen in de Haagse Krachtwijken laat zien dat ruim een kwart van deze bewoners voedselonzekeer is en dat dit onder andere gerelateerd is aan een minder gezond voedingspatroon. Ook blijkt dat voedselonzekeerheid een uitingsvorm is van een laae sociaaleconomische status. Personen die voedsel onder basisbehoefte minder vaak een be gezondheid.

Mackenbach et al. *Nutrition Journal* (2019) 18:21
<https://doi.org/10.1186/s12937-019-0445-3>

Nutrition Journal

RESEARCH

Open Access

Socioeconomic and ethnic differences in the relation between dietary costs and dietary quality: the HELIUS study

Joreintje D. Mackenbach^{1*}, S. Coosje Dijkstra², Joline W. J. Beulens^{1,3}, Jacob C. Seidell², Marieke B. Snijder⁴, Karien Stronks⁴, Pablo Monsivais⁵ and Mary Nicolau⁴

GGD
Amsterdam

Families & Food

De invloed van de voedselomgeving op koop- en consumptiegedrag

Maart 2021

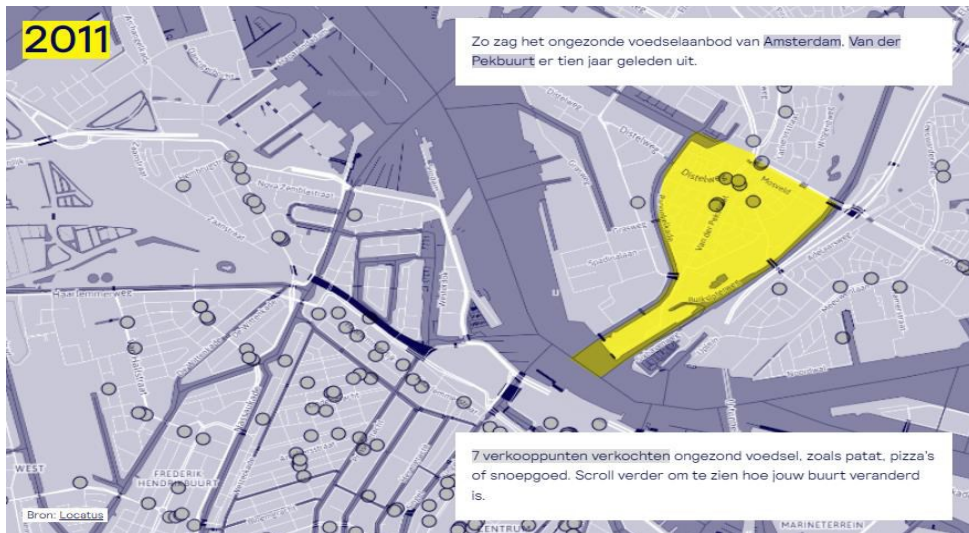

En de veranderende voedselomgeving

Monitoring van de mate van gezondheid van het aanbod en de promoties van supermarkten en out-of-home-ketens

Inzicht in de huidige stand van zaken en aanbevelingen voor het opzetten van een landelijke monitor

Dr. M.P. Poelman
Dr. S.C. Dijkstra
S.K. Djojosoeparto, MSc
Prof. E.W.M.L. de Vet
Prof. J.C. Seidell
Dr. C.B.M. Kamphuis

Signalen online voedselomgeving

NIEUWSBERICHTEN | 25.02.2022

Foodwatch vs. McDonald's: kinderidolen op Insta en website mogen niet

VOEDING EN GEZONDHEID

KINDERMARKETING

Nieuws -29 juni 2022 - 10:05

Maaltijdbezorging verdubbelt tussen nu en 2030

Bezorgers van boodschappen en maaltijdboxen boekten in 2021 gezamenlijk een omzet van 3,9 miljard euro, een toename van maar liefst 278,6 procent ten opzichte van de vorige cijfers. Supermarkten waren in 2021 ondanks de sterke groei van online supermarkten zoals Picnic en Crisp nog dominant in de bezorging van online bestelde boodschappen. Dat blijkt uit cijfers van het Food Service Instituut Nederland (FSIN).

De explosie in de bezorging van maaltijden, boodschappen en maaltijdpakketten is niet alleen in het straatbeeld merkbaar, maar is ook terug te zien in de top 10 snelste groeiers van het afgelopen jaar. Die top 10 wordt aangevoerd door Uber EATS en Deliveroo, met de bezorgdiensten van SPAR en PLUS, maaltijden- en maaltijdboxen-bezorger

Achtergrond Pizzabezorgers ook op Amsterdams schoolplein een last?

Sommige Nederlandse scholen verbieden koeriers van fastfood en pakketjes nog langer op school te bezorgen. 'Het geeft gedoe en onrust en het is onduidelijk wat zij komen brengen. De kinderen hebben wel lef,' zei directeur Peter de Zoete van het Kennemer Lyceum in Overveen vorige week tegen de NOS. Worden Amsterdams scholen ook gek van bezorgers op het schoolplein?

Olga Ketellapper 15 januari 2020, 17:33

Focus:

Hoofdvraag van dit onderzoek

- Welke factoren in de (online) voedselomgeving bevorderen en belemmeren het kopen en eten van gezond voedsel voor gezinnen met een laag inkomen in grootstedelijke vooroorlogse arbeiderswijken?
- Welke perceptie hebben bewoners over gezonde voeding?
- Welke factoren zijn belangrijk voor bewoners bij het maken van voedselkeuzes?
 - individuele situatie
 - sociaal en culturele factoren
 - online en fysieke voedselomgeving
- Wanneer slagen bewoners er wel in gezond voedsel te kopen?

Methode

➤ Inclusie criteria

- Wonend in een Amsterdamse en Haagse wijk a.d.h.v. RIVM wyktypering
- Minimaal 1 thuiswonend kind < 18 jaar;
- Gezinnen hebben te maken met voedselonzekerheid, dit concept leg ik iets verder op uit.

➤ Werving & selectie

Wijkkenmerken

Gezondheid en leefstijl
Minder bewegen, Overgewicht,
Eenzaamheid en Stress

Voorzieningen
Weinig voorzieningen, Beperkt openbaar
vervoer en Beperkte glasvezel

Fysieke omgeving
Veel ruimte en groen

Sociale omgeving
Samenredzaamheid en
Rijk verenigingsleven

Participatie
Weinig werkgelegenheid

Bevolking
Hoge en lage inkomens en
Minder jongeren

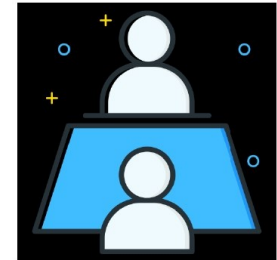
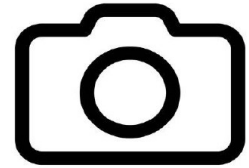
Dataverzameling

Intake-vragenlijst

Foto-opdracht

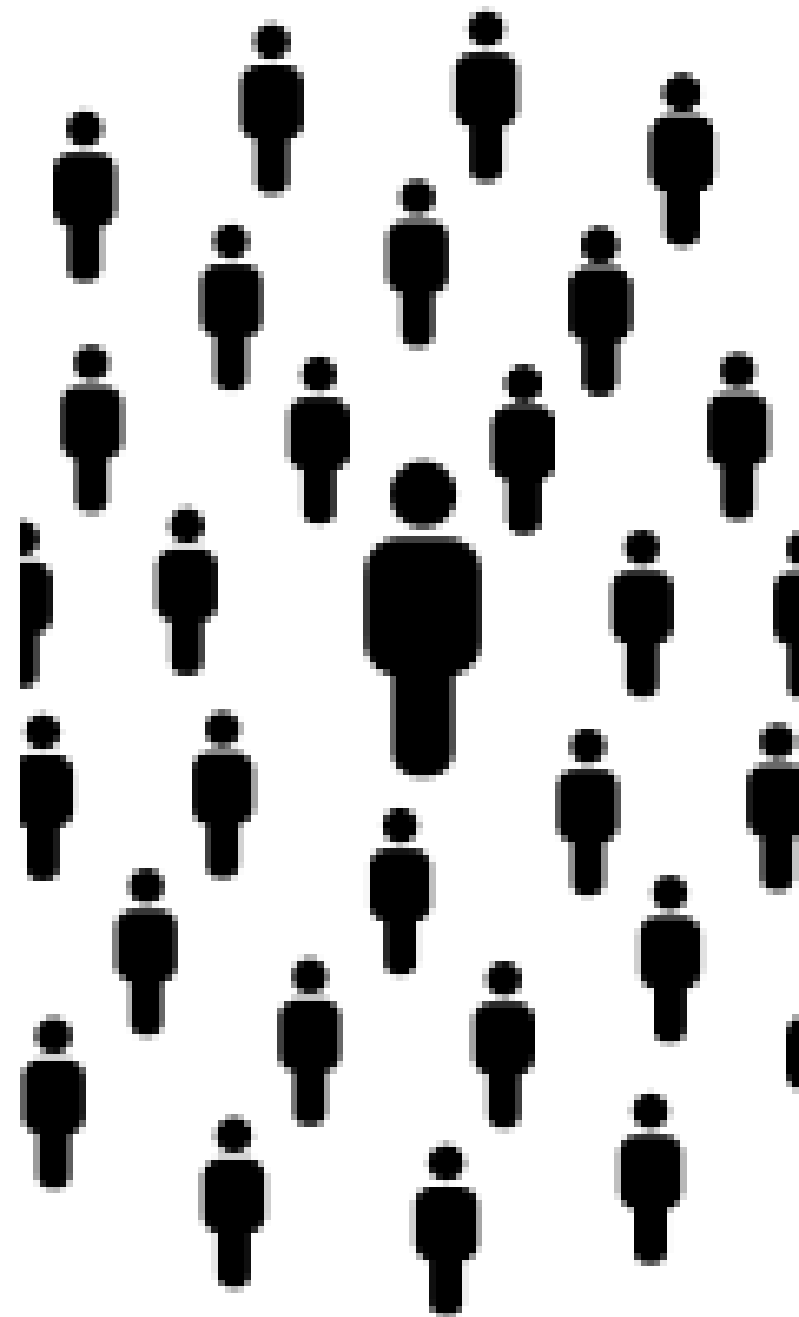
Verdiepend interview

Wandeling in de buurt

Wie hebben we bereikt?

- 23 ouders geïnterviewd;
- 12 moeders en 1 vader uit Den Haag; Noordpolderbuurt, Laakhaven-Oost, Laakkwartier-Oost, Moerwijk-West en;
- 10 moeders uit Amsterdam; Volewijk, IJplein/Vogelbuurt;
- Genoemde chronische aandoeningen: hart-, nier-, schildklierproblemen, type 2 diabetes, mobiliteitsproblemen, hoge bloeddruk en het prikkelbare darmsyndroom;
- 9 verschillende nationaliteiten
- Bij 22 van 23 gezinnen laag-zeer laag voedselzekerheid

Welke perceptie hebben bewoners over gezonde voeding?

└ Zorgt voor een goede gezondheid:

“Ik zeg altijd dat voedsel gezond moet zijn, het moet gezond zijn. Mijn man is ziek, daarom geloof ik dat het belangrijk is dat hij gezond eet. Hij heeft een probleem met zijn hart en de bloedtoevoer naar zijn hersenen, hij heeft een hoge bloeddruk.”

“Groenten en fruit zijn erg belangrijk. Ja, elke dag voor mij. Ik eet elke dag gezond voedsel. Ik moet een beetje fruit eten, een beetje groenten, eiwitten en bijvoorbeeld vlees...en een beetje rijst.”

Welke perceptie hebben bewoners over gezonde voeding?

▣ Biologisch voedsel is het gezondst

▣ Gezond eten is onbetaalbaar

“Ja, ik hou van dingen die biologisch zijn ook. Ik koop niet hier, is duur. Maar ja, ja ik vind het goed [...] Ja, als je gezond wilt eten, kost [het] geld.”

Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

- Zowel belemmerende als bevorderende factoren binnen de **individuele, sociale, fysieke** en **online** omgevingen van invloed op de voedselkeuzes die worden gemaakt.

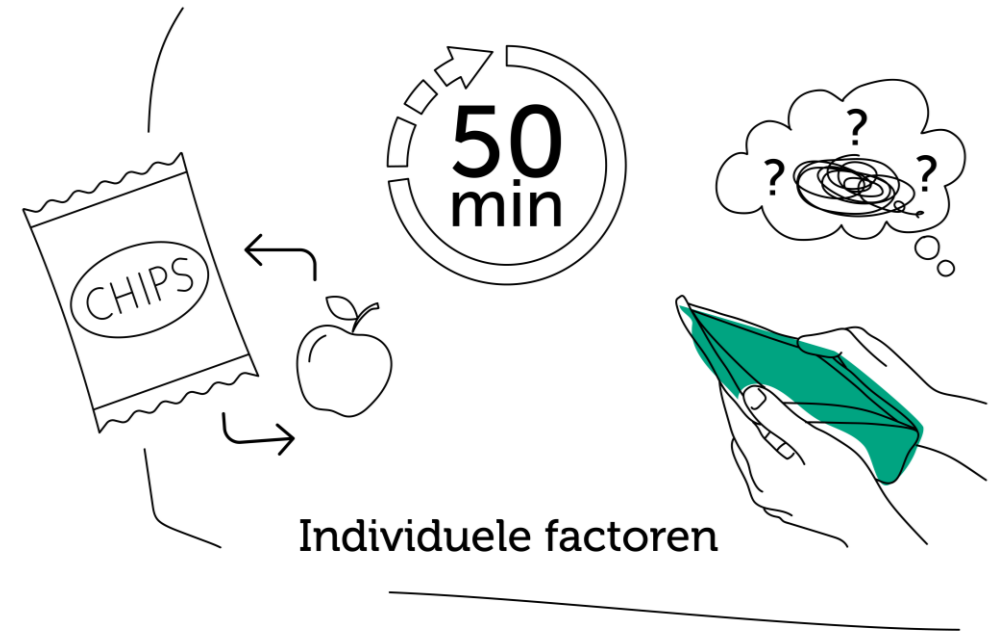
Individuele factoren

- Gemak en energie

“Na een lange dag; gewoon echt een activiteit buiten of werk en dan heb ik de neiging gewoon echt pizza te bestellen. Iets kant en klaar gewoon echt huppakee, maar dan zorg je voor een beetje groente erbij. [...] Als het niet lukt om te koken, als ik ziek ben, dan stappen we allemaal naar de makkelijke oplossing.”

- Persoonlijke smaakvoorkeur
- Gestegen kosten
- Beperkte middelen
- Ongezond lijkt betaalbaarder

“Gezond eten kopen lukt wel, maar iedere dag gezond te eten, dat lukt dan weer niet. [...] Omdat ze een minimum inkomen heeft en eigenlijk daarmee rond moet komen. Alles is heel duur geworden. [...] Dus compenseert mijn moeder zeg maar dan met aardappels, of met rijst, of met macaroni [...]”

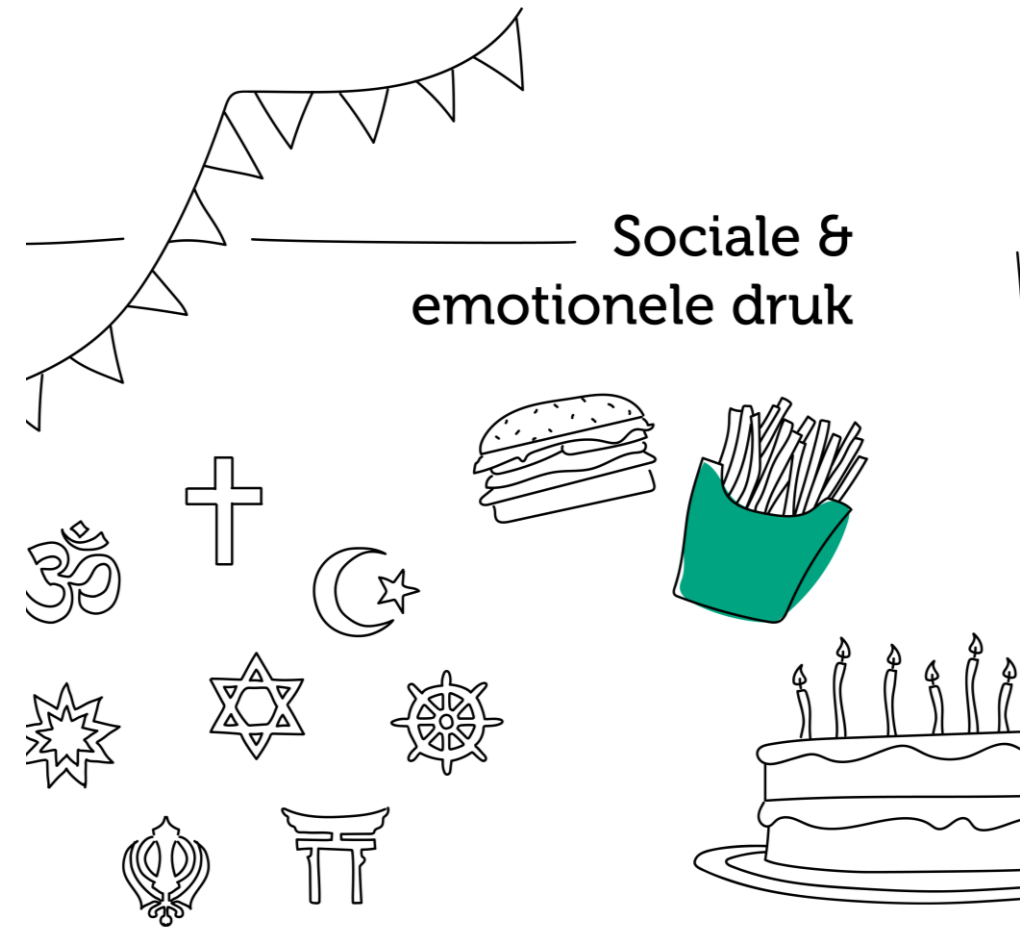

Sociale, culturele en emotionele factoren

- Dwingende voedselvoorkeuren kinderen zeer bepalend
- Bicultureel koken

“Zij (dochter) lust ons eten niet, Marokkaanse eten bedoel ik, dus ik eet anders dan haar. [...] zij houdt meer van macaroni, pizza dat soort eten, patat. Nee ik niet. Ik eet Marokkaanse.”

“Op de (Haagse) markt weet ik dat aan het einde van de dag de mensen die op de markt werken, voedselproducten overhouden die ze niet mee naar huis willen nemen. Dus, bijvoorbeeld producten die normaal gesproken voor 5 euro verkocht worden. Verkopen ze aan het einde van de dag voor 3 euro.”

Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

- Speciale gelegenheden

“Af en toe beloning voor hen [...] Zij willen namelijk McDonalds. [...] Gisteren heeft zij (dochter) de zwemdiploma A gehaald. Zij was heel blij ja, oké wij gaan naar buiten. Ik heb geprobeerd om 30 euro te sparen om buiten te gaan eten [...].”

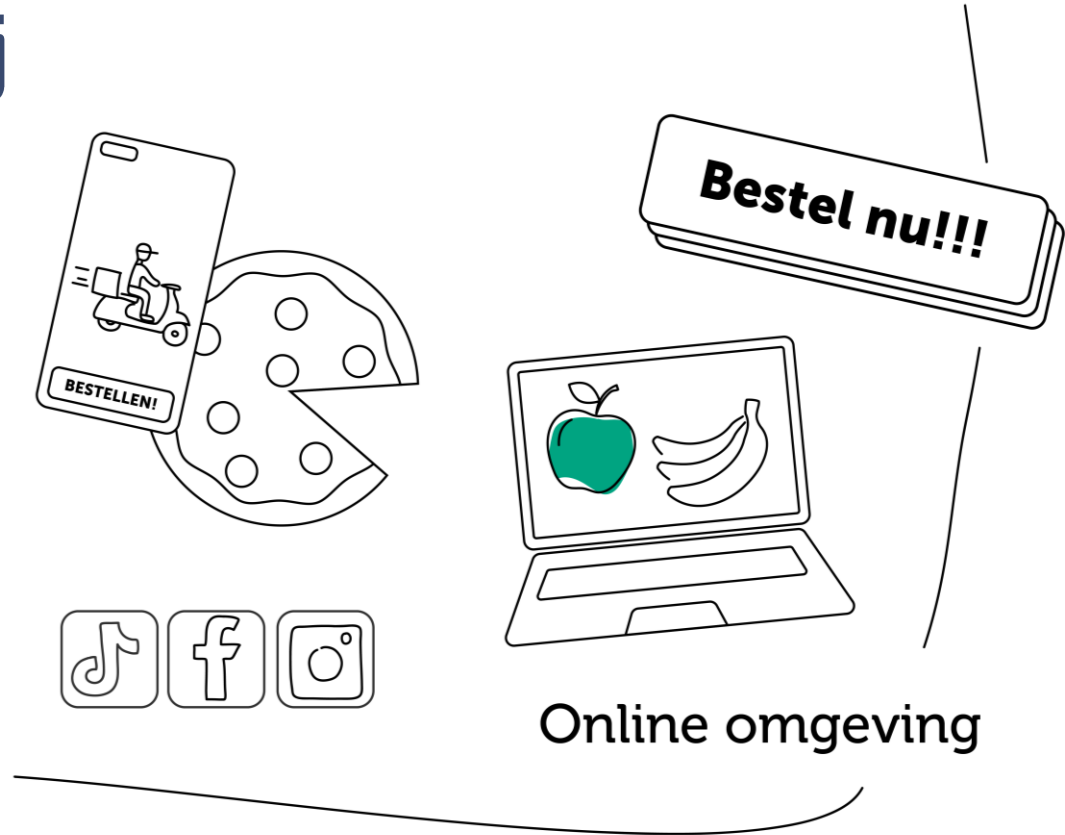

Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

- Voedselindustrie bereikt kinderen en jongeren via sociale media:

“Mijn zoon keek, weet je kinderen van deze tijd naar TikTok en keek naar een recept. Een soort salademix met mais, paprika, komkommer, tomaat en zegt: “Nee ik wil die salade eten vandaag.” Ik zeg: “Alsjeblieft, ik heb geen komkommer, geen tomaat.”

- Jongeren handig met maaltijdbezorgapps
- Ouders gebruiken online voedselomgeving ter oriëntatie

Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

- Beperkt toegankelijk; vereist taal- en digitale vaardigheden
- Online gebruik ouders met name voor oriëntatie aanbiedingen
- Waargenomen risico's ivm kwantiteit en kwaliteit:

“Als we naar de supermarkt gaan, kun je het ook zien. Je pakt ook wat je wilt. Als je het (thuisbezorgd) krijgt, wie garandeert dat het een goede bak met aardbeien of dergelijks is. Snap je wat ik bedoel? Dus nee, ik vind het ook leuk om boodschappen te doen.”

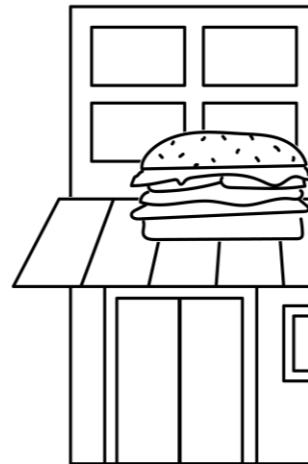
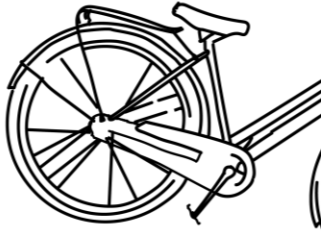
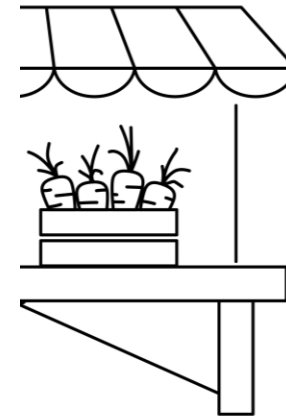
Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

- Afstand en transport:

“En waarom de Jumbo en waarom de Aldi?” “Omdat ze dichterbij zijn [...] liever was de Lidl naast ons, maar helaas is die echt ver weg. Dus kan het niet. [...] je moet met de tram. Heel veel haltes, kost ook geld.”

- Diversiteit in aanbod en aanbieders

Fysieke factoren

Welke factoren in de fysieke voedselomgeving beïnvloeden voedselkeuzes?

- Overvloed aan ongezonde verleiding in de buurt:

“Ik ken veel restaurants, die doen alleen gezond, maar niet hier. In het centrum. [...] Ja, maar niet in deze wijk. Jammer hè?”

“Ja, mijn zoon koopt veel kapsalon. Soms staat hij daar, gaat erheen om te eten en soms brengt hij het mee naar huis.”

Bron foto: [Turkse pizza \(Lahmacun\)](#) | [Keukenliefde](#)

Bron foto: [Kapsalon](#) - [Wikipedia](#)

Bron foto: [Is het friet of patat? Helaas, je gaat het antwoord niet leuk vinden](#) - [Omroep Brabant](#)

Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

- Impact voedselmarketing op kinderen:

“Bijvoorbeeld wanneer we in de supermarkt zijn, zegt mijn zoon: “Mama” en wijst naar een product met chocolade, ook al eet hij geen chocolade, maar hij denkt dat hij het wil. [...] Hij wil dat eten, maar ik zeg: Nee, dat wil ik niet.”[...] Het is belangrijk om gezond eten te kiezen voor kinderen [...]. Als hij gezond voedsel wil, koop ik dat voor hem.”

Welke factoren zijn belangrijk bij het maken van voedselkeuzes?

➤ Fysieke voedselomgeving:

- Maatschappelijke voorzieningen

"[...] De eer is niet aan mij, want ja, ik koop wel snoep, chips af en toe, maar dan blijft het gewoon echt in een kast. [...] Ik hou niet van broccoli maar dat hebben ze ook in de kinderopvang gegeten. De oudste die houdt eigenlijk niet van de rijst, maar dat hebben ze ook daar leren eten [...] de kinderopvang heeft het ook een beetje leuker gemaakt."

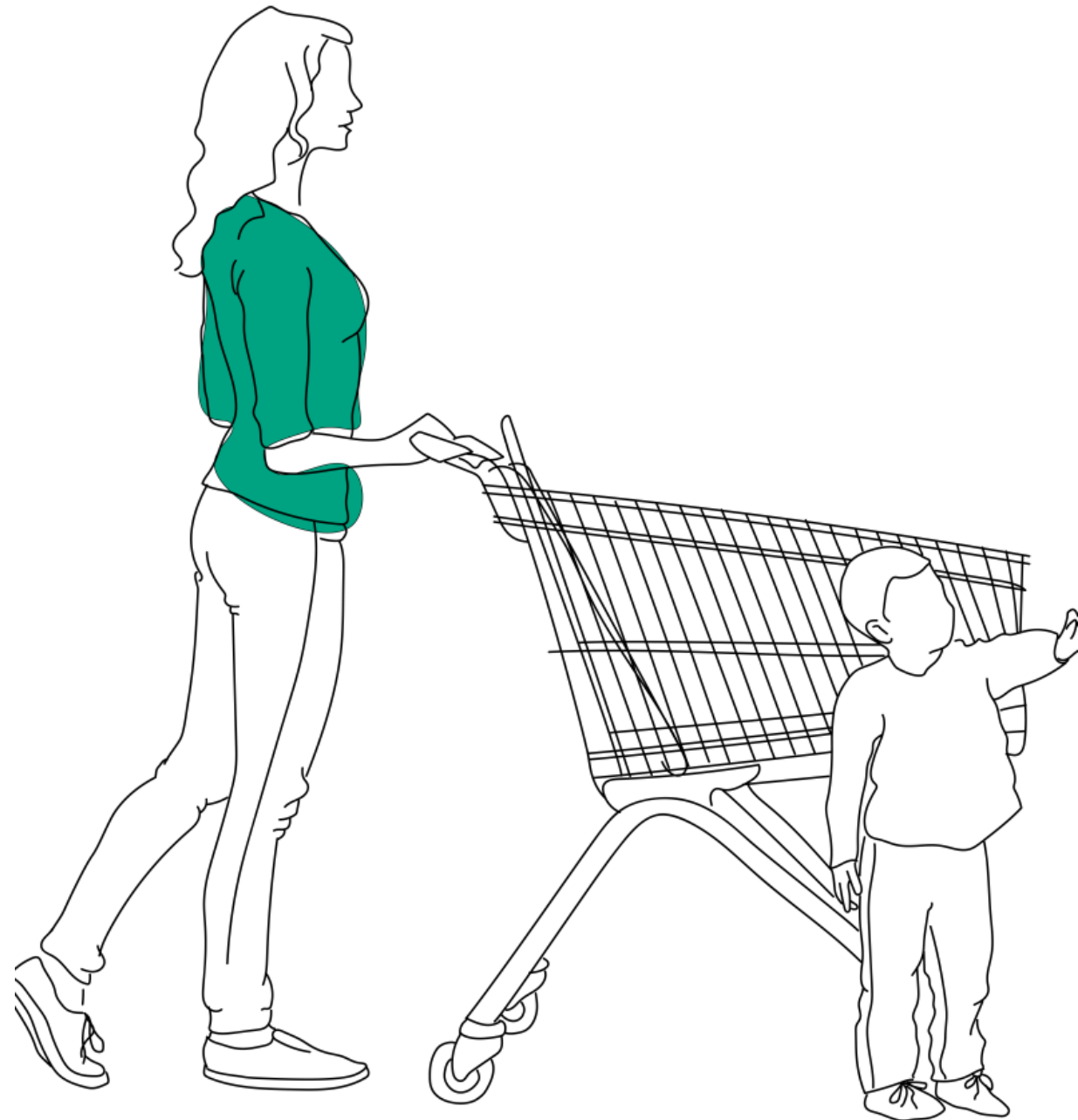
- Minimaal gebruik voedselbank; hoge drempel, gemengde ervaringen, onvoldoende aansluiting op voedselwensen

Bron foto: 'Nauwelijks extra ouders aan het werk ondanks (bijna) gratis crèche, kabinetsplan moet op de schop' | Binnenland | AD.nl

Hoe lukt gezond kopen en koken wel?

- ✔ Voorbereiding i.v.m. constante verleidingen
- ✔ Afspraken/grenzen t.o.v. kindervoorkeur
- ✔ Gezinssamenstelling; bij twee-oudergezinnen lukt het beter
- ✔ Eigen-/leen vervoer; gebiedsvergroting
- ✔ Sociaal voedselvangnet; familie, buurtactiviteiten
- ✔ Lokale groente-/fruitboer, buurtmoestuin

Aanbevelingen

▮ Van bewoners voor bewoners

- Houdt vast aan gezonde (traditionele) receptuur;
- Informeer anderen;

▮ Van bewoners voor beleid

- Maak ongezond voedsel duur en gezond voedsel goedkoop;
- Stimuleer gezonde voedselaanbieders om zich in wijken buiten stadscentra te vestigen;

▮ Van de onderzoekers voor beleid

- Agendeer gezonde voedselomgeving

Eindproducten

➤ Factsheet

➤ Veldwerkgids

➤ 2 MSc Afstudeerscripties (opvraagbaar)

➤ Wetenschappelijk artikel (TSG)

➤ Presentaties Amsterdam & Den Haag voor
bewoners